

UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU

Wydział Prawa

Zakład Prawa Międzynarodowego Publicznego

STRESZCZENIE DYSERTACJI NAUKOWEJ

**CYBERPRZESTRZEŃ A PRAWO MIĘDZYNARODOWE
STATUS QUO I PERSPEKTYWY**

mgr Joanna Worona

Rozprawa doktorska

przygotowana pod kierunkiem naukowym

dr. hab. Macieja Perkowskiego, prof. UwB

Białystok 2017

STESZCZENIE

Przestrzeń cyfrowa zrewolucjonizowała współczesny świat, tworząc zupełnie nową przestrzeń działalności człowieka. Jest ona stosunkowo nowym przedmiotem zainteresowania praktyków i teoretyków prawa. Jej aterytorialna struktura powoduje, że cyberprzestrzeń wymyka się spod tradycyjnych ram prawa, stawiając pytania o jej status prawny i możliwość regulacji na poziomie globalnym, regionalnym i krajowym. Przedmiotem rozprawy jest weryfikacja aktualnego statusu cyberprzestrzeni w kierunku jej optymalnego uregulowania z wykorzystaniem prawa międzynarodowego. W dysertacji podjęto próbę zidentyfikowania obszarów, w których istnieje konieczność unifikacji przepisów dotyczących cyberprzestrzeni.

Problemem badawczym jest przede wszystkim ustalenie, czy prawo międzynarodowe może udoskonalić rekonstrukcyjnie aktualny status cyberprzestrzeni. W rozprawie podjęto próbę weryfikacji tezy, że prawo międzynarodowe jest najbardziej predysponowane do racjonalnego i użytecznego modelowania oraz harmonizacji krajowych regulacji cyberprzestrzeni.

W celu optymalnego i właściwego ujęcia problemu regulacji cyberprzestrzeni niezbędne było zastosowanie odpowiednich metod badawczych. Najbardziej adekwatna okazała się analiza wielostronnych umów międzynarodowych, aktów prawnych organizacji międzynarodowych oraz analiza prawnoporównawcza aktów prawnych i dokumentów wybranych państw. Metoda ta pozwoliła na określenie aktualnych norm prawnych stosowanych w przestrzeni cyfrowej na poziomie globalnym, regionalnym i krajowym oraz identyfikację obszarów, w których niezbędne jest wprowadzenie regulacji bądź harmonizacji. Nie mniej istotna okazała się analiza doktryny, orzecznictwa sądów międzynarodowych oraz krajowych, a także analiza dokumentów niewiążących takich, jak raporty i statystyki. Rozprawa oparta została na aktach prawnych i dokumentach organizacji międzynarodowych, ustawodawstwie i judykaturze wybranych państw, orzecznictwie sądów międzynarodowych i krajowych oraz literaturze przedmiotu (polskiej i zagranicznej).

Rozprawa składa się z trzech części, z których każda podzielona jest na dwa rozdziały. W części pierwszej zostało przedstawione pojęcie, geneza, historyczna ewolucja cyberprzestrzeni oraz społeczeństwa informacyjnego. Rozdział drugi został poświęcony

rozważaniom na temat jurysdykcji właściwej w cyberprzestrzeni, zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych. Opisane zostały również rozwiązania prawne wybranych krajów w zakresie jurysdykcji w cyberprzestrzeni. W części drugiej rozprawy, w rozdziale trzecim, przedstawiono regulacje prawne cyberprzestrzeni w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych, międzynarodowych organizacji regionalnych i wyspecjalizowanych, w tym organów ścigania i innych instytucji zainteresowanych tytułową materią. Następnie zostały przedstawione regulacje wewnętrzne cybermocarstw, krajów rozwiniętych technologicznie oraz państw, które stały się ofiarami ataków, które mogą mieć wpływ na kształtowanie się oraz kierunki rozwoju prawa międzynarodowego. W rozdziale czwartym zidentyfikowano kluczowe zagadnienia prawnomiędzynarodowej regulacji związane z cyberprzestępczością, obrotem gospodarczym, własnością intelektualną oraz innymi obszarami cyberprzestrzeni. W trzeciej części pracy zaprezentowano specyfikę prawa międzynarodowego oraz jej zastosowanie w państwowych i międzynarodowych przestrzeniach. Opisano obszary, w których na skutek ekspansji człowieka i postępu technologicznego podejmuje się próbę regulacji prawnomiędzynarodowej. W szóstym rozdziale przedstawiono postulaty i koncepcje zmian zarządzania i regulacji cyberprzestrzeni. Zaprezentowana została również koncepcja nowego ładu cyberprzestrzeni w aspekcie podmiotowym, przedmiotowym i proceduralnym.

Analiza międzynarodowych i krajowych aktów prawnych, dokumentów o charakterze *soft law* oraz orzecznictwa i doktryny potwierdziła hipotezę, że prawo międzynarodowe jest najbardziej optymalne do racjonalnego i użytecznego modelowania oraz harmonizacji krajowych regulacji cyberprzestrzeni. Prawo krajowe jest bardzo niejednolite, nierzadko koliduje w relacjach wzajemnych, powodując znaczne trudności w dochodzeniu roszczeń w przypadku wystąpienia cyberczynnika. Część państw wobec braku międzynarodowych regulacji próbuje jednostronnie regulować działalność człowieka w cyberprzestrzeni. Działania te prowadzą do niepewności prawnej oraz obawy użytkowników sieci, że ich czyny mogą wywołać skutki prawne w innym krajowym systemie prawnym (lub wielu systemach jednocześnie).

Cyberprzestrzeń wymyka się z tradycyjnych ram prawnych ze względu na aterytorialność, ponadnarodowość i wirtualny charakter. Jednym z zasadniczych problemów prawnych jest trudność ustalenia jurysdykcji i właściwego prawa. W stosunkach cywilnych możliwym i rekomendowanym sposobem rozstrzygnięcia sporów jest wybór prawa właściwego w klauzuli jurysdykcyjnej. Ustalenie jurysdykcji w sprawach cyberprzestępstw nierzadko okazuje się bardziej skomplikowane, ponieważ obszar ten sprzyja

wielomiejscowości wystąpienia skutków czynu. Realnym problemem jest również efektywne ściganie i prowadzenie postępowań dowodowych (choćby w zakresie dowodów cyfrowych) w przypadku dokonania cyberprzestępstwa z elementem międzynarodowym. Nieoceniony wpływ na harmonizację przepisów karnych dotyczących cyberprzestępczości miała Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości. Istnieją jednak obszary, w których widoczna jest pilna potrzeba wprowadzenia harmonijnych, jednolitych i globalnych regulacji. Są to zagadnienia związane z pornografią dziecięcą w cyberprzestrzeni, cyberterroryzmem oraz odpowiedzialnością za zmasowane cyberataki. Na warszawskim szczycie NATO w 2016 roku przyjęto, że cyberatak może być uznany za naruszenie art. 5 Traktatu Północnoatlantyckiego. W związku z tym istnieje konieczność zidentyfikowania i sklasyfikowania tego typu ataków w świetle prawa międzynarodowego.

Z kolei w obrocie gospodarczym w cyberprzestrzeni szczególną rolę odgrywają ustawy modelowe UNCITRAL, które mimo niewiążącego charakteru wywarły ogromny wpływ na unifikację krajowych porządków prawnych. Handel elektroniczny nie doprowadził *de facto* do wykształcenia się odrębnego prawa zobowiązań, lecz do jego modyfikacji i dostosowania do specyfiki cyberprzestrzeni. Istnieją jednak obszary nieuregulowane, w których prawo międzynarodowe może wskazać pożądany kierunek legislacyjny, chociażby w odniesieniu do takich zagadnień, jak pieniądz wirtualny czy chmura obliczeniowa.

Przegląd istniejących regulacji prowadzi do przekonania, że istnieje konieczność wprowadzenia zmian w systemie zarządzania cyberprzestrzenią. Co prawda (głównie), Organizacja Narodów Zjednoczonych, Rada Europy oraz Unia Europejska podejmują prawidłowe kroki w celu regulacji działalności człowieka w cyberprzestrzeni, bezpieczeństwa sieci i systemów komputerowych, jednak ich efektywność pozostawia wiele do życzenia. Obowiązujące akty prawne są fragmentaryczne i rozproszone, a brak wspólnej terminologii i definicji utrudnia harmonizację przepisów krajowych.

Jednym z postulowanych rozwiązań jest utworzenie (w ramach ONZ bądź jako zupełnie nowy podmiot) jednej, centralnej międzynarodowej instytucji, która miałaby kompetencje do tworzenia prawa cyberprzestrzeni. Zasadny wydaje się również postulat opracowania międzynarodowej konwencji ramowej o cyberprzestrzeni, która określałaby ogólnie status cyberprzestrzeni oraz potencjalne, przyszłe obszary regulacji. Cyberprzestrzeń jest obszarem dynamicznych i szybkich zmian, a przyjęcie prawa pozytywnego bywa procesem długotrwałym. Znaczący wpływ na ukształtowanie się prawa cyberprzestrzeni może

odegrać wobec tego *soft law*, które potencjalnie może wskazywać pożądane kierunki zmian legislacyjnych. Cyberprzestrzeń potrzebuje elastycznej metody regulacji, a prawo międzynarodowe jest najbardziej predysponowane do podjęcia tego wyzwania.

Słowa kluczowe:

cyberprzestrzeń, jurysdykcja, prawo cyberprzestrzeni, cyberprzestępczość, handel elektroniczny

